

Huvudansökan, kandidatprogrammet i samhällsvetenskaper, sökmålet socialt arbete

Första stegets prov 2.6.2020 kl. 10.00–13.00

Anvisningar

- Skriv dina provsvar på svenska. Svar som har skrivits på andra språk bedöms inte.
- Skriv dina provsvar i ett skilt svarsdokument. Ladda ner svarsdokumentet från sidan med anvisningarna för urvalsprovet, samma sida som du laddade ner detta provdokument från.
- Skriv dina svar tydligt med hela, korrekt formulerade meningar, inte som punktuppställning.
- Du har totalt 3 timmar tid att skriva provet. Tanken är att Del 1 skall ta max. 1 timme och Del 2 max. 2 timmar i anspråk. För frågorna i Del 1 anges önskad längd på essäsvaren. Ett längre svar drar **inte** ned poängen. Önskad längd anges för att hjälpa dig fördela tiden mellan de olika uppgifterna.

Bedömning

Det skriftliga urvalsprovet består av två (2) delar. Båda delarna ska besvaras. Del 1 kan ge högst 10 poäng. Del 2 kan ge högst 20 poäng. Maximala poäng i det skriftliga urvalsprovet är 30.

Under Del 1 ska du svara **både på Fråga 1a och Fråga 1b**. Under Del 2 ska **alla delfrågor besvaras**.

DEL 1. (totalt högst 10 poäng)

Besvara båda frågorna.

Fråga 1a

Skriv ett essäsvar med högst 1 sida text, font Times New Roman, fontstorlek 12, radavstånd 1,5. Svara utifrån artikeln "Gränssytor under förhandling – om socialtjänstens ansvar för stöd till kvinnor som utsatts för våld i nära relationer" av Veronica Ekström (publicerad i Socialvetenskaplig tidskrift 3-4/2018, s.269-286).

Redogör kortfattat för de tre olika nivåerna av stöd till kvinnor som utsatts för våld som går att identifiera på basis av resultaten i artikeln. Redogör även för hur kommunnivån enligt studien inverkar på stödet som kvinnorna kan få. (5 p)

Fråga 1b

Skriv ett essäsvar med högst 1 sida text, font Times New Roman, fontstorlek 12, radavstånd 1,5. Svara utifrån artikeln "Föräldrar med missbruksproblem – möten mellan barnens och föräldrarnas perspektiv" av Elisabet Näsman & Karin Alexanderson (publicerad i Socialmedicinsk tidskrift 4/2017, s.447-456).

Socialarbetare hör till de professionella som i sitt arbete möter föräldrar med missbruksproblematik. I artikeln diskuteras missbruksproblematiken ur barns och föräldrars perspektiv. Redogör för skillnaderna i de intervjuade barnens och föräldrarnas perspektiv på missbrukets påverkan på barnen, och för hur författaren tolkar dem. (5 p)

DEL 2. (totalt högst 20 poäng)

Läs igenom den bifogade artikeln "Ensamkommande barn på flykt - berättelser om flyktingskap, interaktioner och resiliens" av Farhad Jahanmahan och Nihad Bunar (publicerad i Socialvetenskaplig tidskrift 1/2018, s.47-65).

Besvara sedan alla fem delfrågor (a-e)

- a) Redogör för vilka aspekter av resiliens som Jahanmahan och Bunar lyfter fram som centrala för barnen under asyltiden. (4 p)
- b) Identifiera tre olika utmaningar som i artikeln sägs öka sårbarheten hos barnen. (3 p)
- c) Artikeln behandlar ensamkommande barns erfarenheter av interaktioner med socialtjänst och god man. Vilka positiva aspekter och vilka brister framkommer gällande dessa interaktioner? (6 p)
- d) Diskutera betydelsen av tillitsfulla relationer mellan barn på flykt och vuxna. (4 p)
- e) Vilka tankar väcker artikeln hos dig? Basera ditt svar på aktuell samhällsdiskussion om flyktingbarn och på egna reflektioner. (3 p)

Farhad Jahanmahan & Nihad Bunar

Ensamkommande barn på flykt

– berättelser om flyktingskap, interaktioner och resiliens

Unaccompanied refugee minors. Life histories about being a refugee, interactions and resilience

Based on interviews with fifteen unaccompanied minors from Afghanistan, the article explores how these children understand their interactions with two government agencies during the asylum process, namely, social services and legal guardians. These agencies are among the most important caring for children's reception, welfare, and everyday life. The conceptual framework of the study includes interactions occurring in the context of asymmetric power relations between children and institutional actors, resilience, and vulnerability. In the study, the tremendous hardships experienced throughout their childhood as well as during flight are reported. Upon arrival in Sweden, the asylum process becomes a part of the psychological and social challenges for the children. Experiences of interactions with formally protecting contexts are mixed. However, in situations where interactions seem to undermine their interests, the children appear to function as strong actors with an ability to negotiate spaces of influence and bring about changes.

Farhad Jahanmahan, doktorand, Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet

Nihad Bunar, professor, Barn- och ungdomsvetenskapliga institutionen, Stockholms universitet

Kontakt: farhad.jahanmahan@buv.su.se

Socialvetenskaplig tidskrift 2018:1

Inledning

Research has shown that the support that unaccompanied refugee children receive during the first years after resettlement is vital to their adjustment and long-term outcomes. (Eide & Hjern, 2013, s. 3)

Ensamkommande barn på flykt är ingen ny företeelse (Söderqvist, 2017). Ändå är det en flyktingkategori som under de senaste åren allra mest har utmanat den institutionella migrationsordningen och dess två huvudfundament: ordnad invandring och snabba vägar till egen försörjning (Regeringen, 2017). Under 2015 tog Sverige emot 35 369 ensamkommande barn på flykt, det största antalet i hela EU (Eurostat, 2017). Allt fler kommuner upplever dock svårigheter med att anordna program för språkintrödktion (där majoriteten av ensamkommande hamnar) av hög kvalitet eller ens följa den gällande lagstiftningen så att nyanlända kan uppnå behörighet till gymnasiet (SOU 2017:54) och snabbt ordna egen försörjning. Argumentet är att systemet inte är riggat för så många elever. Ordentlig och lång utbildning, även efter att barnen fyllt 18 år snarare än snabbt ut i arbete, är målet (Skolverket, 2016).

Inom migrationspolitiken särskiljs kategorin ensamkommande flyktingbarn, eller ensamkommande barn på flykt som vi föredrar att använda, av två förutsättningar. De är: "barn under 18 år som vid ankomsten till Sverige är skilda från båda sina föräldrar eller från någon annan vuxen person som får anses ha trätt i förälders ställe, eller som efter ankomsten står utan sådan ställföreträdare" (Prop. 2005/06:46, s. 1). Den andra förutsättningen är att ansvaret för barnens välfärd och rättigheter har delegerats till en rad olika myndigheter, med socialtjänsten i spetsen. Migrationsverket, juridiskt biträde, god man, personal på de olika boendetyper där barnen befinner sig tills de har fyllt 18 och skolpersonal (lärare, elevhälsa, studie- och yrkesvägledare) utgör alla en del av det omgivande institutionella nätverket. Nätverkets institutioner har ett formellt sett skyddande och utvecklande uppdrag och av den anledningen väljer vi att kalla dem för *de formellt skyddande kontexterna*. Steget från skydd till kontroll och fördjupad utsatthet är kort och de dubbla rollerna kommer att synliggöras och analyseras i artikelns empiriska delar.

18 år är den magiska gräns då institutionernas särskilda ansvar i mångt och mycket upphör (Backlund et al., 2014). Situationen är i synnerhet prekär för dem som fortfarande befinner sig i asylprocessen, inte minst efter de senaste årens åtstramningar i både migrations- och utbildningspolitiken för denna grupp (SOU 2017:54). En förklaring till fokuseringen på 18-års-gränsen, mest synlig i diskussioner om medicinska åldersbedömningar, kan sökas i uppfattningen om vem som är ett "riktigt barn" och därmed "a deserving unaccompanied refugee" som ska kunna få ta del av institutionernas insatser (Hedlund, 2016).

Farhad Jahanmahan & Nihad Bunar

Ensamkommande barn på flykt har täta interaktioner med de formellt skyddande kontexterna under asyltiden. Interaktioner äger dock rum i ett sammanhang av asymmetriska maktförhållanden och de grundas implicit i förståelsen av barnen som passiva "välfärds klienter" – barn som ska få hjälp, vård, skydd, lära sig språket och värdegrunden (Stretmo, 2014; Wernesjö, 2014).

Syftet med denna artikel är att undersöka hur femton afghanska ensamkommande barn på flykt upplever relationerna till socialtjänst och god man under asylprocessen. De representerar två av de viktigaste institutionerna ansvariga för barnens mottagning, välfärd och navigering i samhället (Stretmo & Melander, 2013). Därmed har de tillsammans med skolan, och förstås utfallet av Migrationsverkets asylutredning, stor påverkan på barnens framtid. Utgångspunkten för vår studie – som är härledd ur tidigare forskning, något som vi närmare förklarar i de kommande avsnitten – är att positiva interaktioner mellan barn och institutionella aktörer befrämjar resiliensen (Rutter, 2000; Ungar, 2011; Masten, 2014) och anpassningens långsiktiga utfall, som Eide och Hjern (2013) uttrycker det i citatet ovan som inleder artikeln. Och omvänt, negativa interaktioner fördjupar barnens sårbarhet. Frågor som den här studien tar sig an är: Upplevs socialtjänsten och god man agera stödjande, vilket är deras formella uppdrag, i direkta interaktioner med de intervjuade barnen? Vilket utrymme finns det för de intervjuade barnen att trots asymmetriska maktförhållanden förhandla med kontexternas aktörer om åtminstone vissa aspekter av deras agerande? Hur går det till och vilka är utfallen?

I forskning om barn på flykt kritiseras resultat som tenderar att bortse från barnens bakgrund (Bunar, 2015) och där deras historia först belyses när de söker asyl (Hopkins & Hill, 2008). Därmed reduceras de faktorer och förutsättningar som barnen hade med sig från sitt hemland och även erfarenheter gjorda under flykten – en flykt som kan ha pågått i flera år (Fazel & Stein, 2001). För att förstå barnens berättelser i en sociobiografisk kontext (Trondman, 1993) beskriver vi i studien också kort erfarenheter av uppväxten och flykten.

Resiliens och ensamkommande barn på flykt

Forskare har visat att i synnerhet ensamkommande barn på flykt utvecklar resiliens, det vill säga motståndskraft baserad på en uppsättning strategier för att handskas med påfrestningarna under flykten och i asyllandet (se Hodes et al., 2008). Eller med Ni Raghallaigh och Gilligans (2010, s. 227) ord: "Increasingly, attention is being paid to the diverse manner in which children respond to the challenges of forced migration, and to the fact that many emerge as *active survivors* rather than *passive victims*." Vidare kan barnens resiliens utmana maktbalansen med de formellt skyddande kontexterna (Pastoor, 2015) och även bilden av den ensamkommande som offer (Stretmo, 2014;

Socialvetenskaplig tidskrift 2018:1

Wernesjö, 2014). Resiliensen kan tillföra ett dynamiskt element till relationen mellan ensamkommande barn på flykt och de formellt skyddande kontexterna.

Masten (2014) visar hur resiliensbegreppet har utvecklats från tidiga psykologiska studier som fokuserade på individuella faktorer som vilja, motivation och medvetenhet som skyddsfaktorer vid traumatiska upplevelser till att under de senaste decennierna alltmer inkludera kontextuella faktorer i analyserna. Inom ramen för det här perspektivet är även individuella psykologiska faktorer en produkt av erfarenheter och interaktioner mellan individ och kontext. Ungar (2011) kallar detta paradigmskifte från individcentrerade till kontextuella analyser för resiliensens socioekologiska modell. Michael Rutter (1987; 2000) räknas som en av förgrundsgestalterna inom denna socioekologiska vändning. Han är kritisk till att resiliens skulle skapas och utvecklas enbart genom positiva livserfarenheter eller bra relation till föräldrar. Rutter menar att de svårigheter som barn tar sig igenom även utvecklar motståndskraft. Masten (2014, s. 8) skriver i det sammanhanget att "Rutter described resilience in terms of processes and turning points, provided many examples of interaction effects, and noted evidence of 'steeling effects', where engagement with stress served to prepare the individual for better subsequent adaptation".

Processer, vändpunkter, interaktioner och erfarenheter av stress hos individer är viktiga faktorer för att förstå hur de handskas med nya traumatiska upplevelser eller i fallet med ensamkommande barn på flykt med anpassning till det nya landet.

Pastoor (2015, se även Brenner & Kia-Keating, 2016) har i sin forskning om ensamkommande barn på flykt använt sig av det närliggande begreppet känsla av sammanhang (Antonovsky, 1987) för att beteckna skolor som skyddande kontexter, genom att förmedla "a sense of coherence in the lives of young refugees through activities that contribute to restoring safety and predictability as well as to promote meaning and understanding" (Pastoor, 2015, s. 247). Enligt Ni Raghallaigh och Gilligan (2010) har en rad studier (Ahearn, 2000; Kohli, 2007; Chase, Knight & Statham, 2008) använt sig av resiliensbegreppet för att förstå hur flyktingar, inklusive ensamkommande, hanterar sina förändrade livsvillkor. En poäng är att synen på barn på flykt som "either 'vulnerable' or 'resilient' is over-simplistic. Instead, for many, both vulnerability and resilience may be evident" (Ni Raghallaigh & Gilligan, 2010, s. 227). Forskning visar att vi fortfarande vet alldeles för lite om hur ensamkommande barn handskas med svårigheter eller hur de uppvisar "competence under stress" (Ungar, 2008). I sin empiriska artikel beskriver Ni Raghallaigh och Gilligan (2010) sex strategier som ensamkommande barn på flykt använder, strategier som både utmärker deras resiliens och blottar deras sårbarhet. Barnen a) upprätthåller kontinuitet i en förändrad kontext, b) anpassar sig genom lärande och förändring, c) anammar en positiv inställning, d) undertrycker känslor och sysselsätter sig med annat som drar bort uppmärksamheten från svårigheterna, e) agerar oberoende samt f) misstror omgivningen.

Farhad Jahanmahan & Nihad Bunar

Eide och Hjern (2013) har också uppmärksammat betydelsen av positiva interaktioner mellan barn och de formellt skyddande kontexterna för att befrämja barnens resiliens.

The key to awakening the child's competence is largely about identifying and creating protective factors in both the child and the environment. It is important for clinicians to familiarize themselves with research on the factors that may promote resilience to, or modify, the delayed effects of traumatic memories. These factors include effective coping strategies and building protective and stabilizing psychosocial caring and school environments. (s. 2)

De formellt skyddande kontexterna får dock, enligt Masten (2014), sin skyddande potential fullt ut först när det har skapats positiva relationer mellan vuxna och barn inom de aktuella kontexterna. Det är en viktig insikt.

Metod och material

Det huvudsakliga metodologiska tillvägagångssättet är livshistoriska berättelser (Goodson & Numan, 2003). De syftar till att nå kunskap om de intervjuade personernas liv som upplevt och berättat av dem själva. Även om det finns många olika versioner av metoden (se Denzin, 1989) så är den gemensamma nämnaren att individens berättelser om sina livserfarenheter och livsvillkor står i centrum för forskarens vetenskapliga intresse. Ursprunget kan spåras till Chicagoskolan och symbolisk interaktionism (Riessman, 2008). Chicagoskolans forskning gick inledningsvis ut på att belysa människor med avvikande beteende, till exempel prostituerade, kriminella eller missbrukare, ur just deras eget perspektiv. Sedermera kom metoden att användas som ett sätt att beskriva och förstå hur individer handskas med strukturella hinder i form av till exempel klass (Trondman, 1993) och etnicitet (Wigg, 2008), om positioner i relation till hinder och möjligheter och hur detta bland annat påverkar individers identitetsarbete.

Artikeln empiri utgörs av semistrukturerade intervjuer med femton ensamkommande pojkar från Afghanistan. Intervjupersonerna rekryterades genom HVB-hem¹, gymnasieskolor och kontakter med gode män och Sveriges ensamkommandes förening. Intervjuerna var mellan en timme till två och en halv timme långa. Av etiska skäl har namn på informanter, städer och bostadsområden där barnen bor anonymiserats.

---

¹ HVB-hem står för hem för vård och boende. Det är en av flera boendeformer för ensamkommande barn på flykt som kommunen kan tillhandahålla. HVB-hem kan också drivas i privat regi, efter godkännande av kommunens socialtjänst.

Socialvetenskaplig tidskrift 2018:1

De främsta urvalskriterierna, vid sidan om att det ska handla om ensamkommande barn på flykt, har varit att de ska vara kurdisk- eller daritalande, de ska vara pojkar mellan 15 och 18 år gamla, de ska ha varit i Sverige mellan sex månader och två år och de ska ha fått permanent uppehållstillstånd (PUT). Utifrån ett antal faktorer har vissa avgränsningar gjorts. Den första faktorn avser så kallat bekvämlighetsurval (Becker, 1998) och har att göra med förste författarens språkliga kunskaper (kurdiska och persiska). Att intervjua barn på ett språk de behärskar (persiska i detta fall) snarare än på ett språk som de håller på att lära sig (svenska) eller med hjälp av tolk, ger trygghet för barnen samt djupare berättelser för forskaren att analysera (Bouakaz & Bunar, 2015). Alla intervjuer är följaktligen genomförda på persiska (ett språk som de daritalande barnen behärskar), transkriberade på originalspråket och översatta till svenska. Den andra faktorn har att göra med att merparten av de ensamkommande är från Afghanistan, att de är i ålder 15 till 18 år samt att de är pojkar. Studien inriktas alltså mot ett urval av barn som statistiskt tillhör den största gruppen ensamkommande i Sverige under åren 2012–2014 då intervjuerna genomfördes. Den tredje faktorn har med flyktingstatusen att göra. Att få PUT innebär ett formellt slut på flykten, statusen som asylsökande med allt vad det innebär i termer av existentiella påfrestningar och framtidsorientering. Men samtidigt är erfarenheterna av uppväxten, flykten och mötet med den nya kontexten färsk och "berättarbara". Med andra ord, erfarenheter som vi är intresserade av skapas alltjämt i en process av anpassning och hantering av krav, regler, normer och förväntningar.

Studiens genomförande och ett slags grundläggande tänkande om det empiriska materialets analytiska potential är inspirerat av etnografiska traditioner som förenar intresse för teoretisk utveckling och empirisk närhet till de intervjuade individerna (Bourdieu et al., 1999; Willis & Trondman, 2000). Samma traditioner har inspirerat tänkande kring materialets sortering, huvudsakliga analytiska linjer och urvalet av de belysande citaten. Analysen har inletts med att identifiera det som Davies (2008, s. 207) benämner teoretiska begrepp av lägre rang (*low-level theoretical concepts*). Begreppen sammanfattar forskarens övergripande teoretiska och empiriska intresse för vissa fenomen, utan att de tilldelas rollen som studiens huvudsakliga teori eller analytiska begrepp. Det är något som på ett strukturerat sätt riktar forskningsblicken åt ett visst håll. I denna studie har begreppet migrationsekologi (Nilson Folke & Bunar, 2016) och dess tre aspekter – förmigrationsfasen (uppväxten), transmigrationsfasen (tiden under flykten) och postmigrationsfasen (första tiden i asyllandet) – i relation till ensamkommande barn på flykt utgjort vårt teoretiska begrepp av lägre rang och utgångspunkten för analysen. Intervjumaterialet har följaktligen sorterats i tre grupper som omfattar de olika faserna.

På grund av begränsat utrymme har vi valt att i artikeln, vid sidan om ett kortare nedslag i för- och transmigrationsfaserna, huvudsakligen fokusera på postmigrations-

Farhad Jahanmahan & Nihad Bunar

fasen, hur de intervjuade barnen upplever och berättar om väntan på permanent uppehållstillstånd och interaktioner med socialtjänst och god man. Berättelserna är avgränsade till tiden under asylprövningen, där resiliensen allra mest sätts på prov och då sårbarheten, utsattheten och maktlösheten är påtaglig.

Avslutningsvis, en epistemologisk reflektion med utgångspunkt i Davies (2008, s. 206) påstående: "When interviewing individuals about their life histories, it is important to bear in mind that what is being collected are remembered lives." Vårt kunskapsanspråk är således inte att ta reda på om barnen talar verifierad sanning, utan att analysera berättelser om erfarenheter såsom upp(levda) och ihågkomna av dem själva (jfr Lundberg & Dahlquist, 2012).

Resiliens och sårbarhet

Afghanistan, som studiens barn kommer från, skulle kunna karakteriseras som ett traditionellt, religiöst konservativt samhälle som består av olika etniska grupper, med islam och nationell tillhörighet som sammanhållande faktorer (Rasanayagam, 2003). Det är också ett ekonomiskt underutvecklat land som under flera decennier har präglats av förödande inbördeskrig och militära interventioner. Som i andra samhällen med liknande svårigheter har även här den utvidgade familjen varit garant för individens blotta existens (ibid.). Det här är i grova drag den politisk-sociala kontext som de femton intervjuade barnen är uppväxta i. Ytterligare en viktig omständighet under merparten av de intervjuade barnens uppväxt var att pappor, som stod för familjens försörjning, antingen dödats, dött eller kidnappats med ovisst öde. Detta är en första vändpunkt i deras liv, för ingenting blev sig likt därefter. I och med pappans och inte sällan äldre bröders försvinnande, tog barndomen slut och en process som så småningom tog dem till Sverige startade.

Även den korta tid barnen tillbringade i skolan, oftast koranskola ett par timmar per dag ledd av den lokala imamen, var de tvungna att lämna för att bidra till familjens försörjning eller för att försörja sig själva. I tidiga tonåren lämnade de sedan Afghanistan för att ta sig till Iran eller Pakistan på jakt efter arbete och försörjningsmöjligheter och för att undkomma att bli rekryterade till de stridande parterna. Merparten av barnen i vår studie har varit på flykt under många år, antingen ensamma eller med delar av sin familj. Det är viktigt att ta hänsyn till när vi diskuterar resiliens. Ytterligare en vändning i barnens liv var flykten till Sverige.

Farman: Det var ett riktigt lidande och elände under flykten. Om man är femton år, kan man då leva i fängelse och bli misshandlad? Tänk dig att gå i dagar och nätter genom skogar och över berg och så blir man gripen på gränsen mellan Turkiet och Grekland och skickad till fängelse. Vi hamnade i fängelse. Det ena eländet och

Socialvetenskaplig tidskrift 2018:1

svårigheten efter det andra. Jag blir ledsen. Jag flyr från problem i våra länder och hamnar i fängelse och blir misshandlad av turkiska polisen. Man blir galen. När jag kom till Iran hade landet ekonomiska problem. Det fanns inget jobb. Jag kunde inte få mat för dagen.

Jamal: Det fanns smugglare som var beredda att göra vad som helst för pengar. Det finns även andra barn som har berättat att när barnen smugglades från det ena till det andra landet, det hände att smugglarna misshandlade barnen eftersom man var mitt på en väg och de ville inte att barnen skulle prata högljutt. Man skulle antingen gå jättelångsamt utan att säga något eller jättesnabbt över vägen. Smugglarna misshandlade och slog barnen. Smugglarna slog barnen för att inte få problem.

Berättelserna åskådliggör barnens traumatiska händelser under uppväxten och flykten, men också att de ständigt upprätthöll känslan av åtminstone liten kontroll över skeendena (Carswell, Blackburn & Barker, 2011). Det fanns alltid öppningar oavsett hur svår situationen var. Att anpassa sig till situationen, inte utmana smugglarna, att snabbt lära sig "spelreglerna", att mobilisera energi för att stå ut med förnedrande och nedbrytande behandling från både smugglare och myndigheter i de länder man passerade är processer och praktiker som definierar barnens resiliens under flykten. Inte minst var det viktigt att lära sig av situationen och enbart förlita sig till den egna förmågan för att nå sitt mål, Sverige i detta fall (Thomas et al., 2004).

Den inledande tiden i Sverige präglades av väntan på uppehållstillstånd samt av att hantera relationer med de formellt skyddande kontexternas representanter. En påtaglig känsla av maktlöshet och instängdhet framträder i intervjuerna. Själva grunden i förmågan att handskas med omständigheterna, att vara på väg till ett bättre liv, har dragits undan och ersatts av oviss väntan. Det är en ny omständighet i barnens liv.

Mehran: För mig som har lidit länge och kämpat med livet och svårigheterna i Afghanistan och Pakistan och har upplevt svårigheter och hinder dagligen där jag levde, gjorde att den tiden jag väntade på uppehållstillstånd i ovisshet var jättesvårt. De första dagarna och månaderna var jag mentalt instabil. Jag upplevde och kände mig ensam och övergiven. Att vänta i ovisshet och inte veta vad som ska hända. Och att jag var familjens enda hopp om framtiden. Jag hade bråttom och sa ofta till mig själv att det måste hända något så att jag får uppehållstillstånd så att jag kan hjälpa min familj. De levde i ekonomisk misär som flyktingar i Pakistan.

De intervjuade barnen gav starka uttryck för att väntetiden karaktäriserades av stress, oro och ångslan.

Farhad Jahanmahan & Nihad Bunar

Farid: Inte bara jag utan andra ungdomar på boendet, de kunde inte heller sova. De tänker alltid på när får jag uppehållstillstånd så att jag slipper leva i ovissheten. Det var en jättesvår period. Därför är det viktigt att vi under väntan får mer uppmärksamhet av boendepersonalen, god man och juridiska ombud som ska stödja och hjälpa oss under asylprocessen eftersom denna period är mycket känslig. Det kan hända vad som helst. Om ungdomarna får reda på att de inte får uppehållstillstånd kan de begå självmord genom att hänga sig, slänga sig ut från balkongen och slänga sig framför tåget. Detta har hänt också. Denna period är mycket känslig och därför måste ungdomarna uppmärksammas för att minska risker med tragedier som självmord.

Svenska medier har i början på 2017 alltmer börjat rapportera om självmord och självmordsförsök bland ensamkommande barn på flykt. Socialstyrelsen (2017) ringde i början på februari 2017 till 55 slumpmässigt utvalda kommuner och stadsdelar, varav 51 svarade, om självmordsrisken bland de här barnen. Underlaget ger en fingervisning om situationen. De tillfrågade kommunerna och stadsdelarna rapporterar att under 2016 och början av 2017 begick tre ensamkommande barn självmord och 68 försökte. Det som utmärker självmordsrisken är att den nästan uteslutande är kopplad till asylansökans utfall. Rädsla för utvisning är skälet, enligt Socialstyrelsen (se även Stretmo & Melander, 2013).

Vidare framgår det av intervjuutdragen att uppehållstillstånd inte bara handlar om förväntningar om definitiva förändringar i barnens liv. Det handlar också om de förväntningar de har haft med sig sedan början av flykten om att ekonomiskt kunna bistå familjemedlemmarna i Afghanistan, Pakistan eller Iran efter ankomsten till Sverige. Eller om förhoppningar om återförening i Sverige. O'Toole, Corcoran och Todd (2015) hittar i sin studie liknande berättelser om ensamkommande afghanska barn på flykt i Sverige.

Interaktioner med socialtjänst

Farid: Det är ingen dålig relation med socialtjänsten, men de varken hjälper eller stödjer oss ungdomar. De kommer och pratar bara med oss och sedan försvinner de.

Socialtjänsten är den myndighet som har största ansvaret för ensamkommande barn på flykt efter att de ansökt om asyl (Backlund et al., 2014). Socialtjänsten ordnar boende, ser till att skolan kontaktas, att god man utses och i övrigt ansvarar för barnens välfärd. Socialtjänsten har också ansvar för att följa upp hur några andra viktiga kontexters aktörer fungerar. Boende och god man är två exempel. Tidigare forsk-

Socialvetenskaplig tidskrift 2018:1

ning pekar på vikten av att ensamkommande barn på flykt har tillitsfulla relationer med de vuxna personer de kommer i kontakt med (Kholi, 2007; Eide & Hjern, 2013; Goodman, 2005; Hessle, 2009) för att kunna hantera känslan av maktlöshet.

Erfarenheterna av socialtjänsten är blandade. Några av barnens berättelser vittnar om att de upplever relationen med socialsekreterarna som positiv. Barnens utsatthet erkänns och de institutionella resurserna används på ett stödjande sätt. Omhändertagande genom samtal och konkret hjälp präglar interaktionerna från socialtjänstens sida. Från barnens sida är anpassning, åtminstone inledningsvis, den utmärkande interaktionsstrategin.

Farman: Jag tycker socialtjänsten tar väl hand om barnen. När jag var ny i Sverige hade jag problem med mina ögon. Jag fick snabbt ögonoperation. Jag trodde inte att det skulle gå att operera ögonen eftersom jag tidigare var hos ögonläkare. Jag hade synnedsättning och fick glasögon. Jag har fått mycket stöd av socialtjänsten. De har varit bra, de är bra fortfarande och hjälper och stödjer ungdomarna jättemycket.

Farzad: Jag har bra kontakt med socialtjänsten och var tredje månad kom socialtjänsten till mig och pratade med mig. Om hur vi har det på boendet. Om vi trivs med att leva i Sverige. Vi kunde inte säga något. Om jag hade sagt nej så skulle de säga: Ingen har tvingat dig att komma till Sverige. Jag brukade säga att vi har själva valt att komma till Sverige. Jag visste inte mycket och socialtjänsten skötte jobbet genom god man. Var tredje månad träffade vi en handläggare från socialtjänsten och pratade om hur vi levde och hade det på boendet. Men socialtjänstens handläggare sa till mig att de inte har något med asylärendet att göra. De vill veta vad vi gör på dagarna. Vart vi går. Vad vi äter. Och hur vi lever. Om vi går till skolan eller inte.

Några barn uttrycker att socialsekreterarna inte bryr sig om deras problem, framför allt i relationer med andra formellt skyddande kontexter som boendepersonal och gode män. Det finns ingenting i materialet som vittnar om att socialtjänsten uppmuntrar och bekräftar barnens aktörskap, i meningen att de ska ta egna initiativ och slå larm om till exempel någonting inte fungerar på boendet eller om barnen ytterst sällan träffar sin gode man. Snarare är det så att socialtjänsten upplevs motarbeta de ungas kritik med argument, som de intervjuade barnen uttrycker det: "Ingen har tvingat dig att komma hit eller du saknar uppehållstillstånd eller du är ett Dublinfall² eller att sådana är reglerna." Eller att frågor ställs och information samlas in om missförhållanden, dock utan att någon förändring sker. När anpassning inte räcker som

---

2 Dublinförordningen reglerar att asylsökande ska söka skydd i det första säkra land de kommer till. Undantaget är om asylsökande enbart har passerat det landet eller har stark anknytning till asyllandet.

Farhad Jahanmahan & Nihad Bunar

strategi för att initiera förändring, då börjar barnen förhandla om sitt utrymme för påverkan.

Farid: I början behandlade mig socialtjänsten mycket illa eftersom jag var Dublinfall. När jag sa, "jag vill göra det", sa socialtjänsten till mig, "du får inte göra det eftersom du inte har uppehållstillstånd". Jag ville till exempel byta min gode man men det fick jag inte. Jag hade många problem och svårigheter i Sverige men socialtjänsten brydde sig inte om min problematik.

Mehdi: Jag var jättestressad och kunde inte berätta för min socialsekreterare om vissa krav jag hade för att kunna ha det bra på boendet. Jag har under mina fem månader träffat socialsekreteraren endast två gånger. Jag har pratat med henne om vad jag vill. Jag har pratat med henne om situationen på boendet och att hon borde hjälpa mig eller oss barn bättre. Samt att i detta boende finns väldigt många barn, rörigt och bråkigt är det. Jag vet inte hur detta företag har fått tillstånd att bedriva boende för ensamkommande barn. Det finns 25 till 27 barn. Att leva i detta boende är svårt för alla, det är svårt för alla även för boendepersonalen ... Jag vädjade till socialen om att jag skulle få möjlighet att byta mitt boende. Jag klarar inte av situationen här ... Jag fick avslag av socialen och fick inte byta boendet ... Vi ska prata med boendepersonalen om våra krav och det vi vill ha, men ändå lyssnar de inte på oss. Om vi fortsätter att tjata på dem om det vi vill, så kan slutligen personalen säga: "Sluta tjata, prata inte mera om det." Det händer att personalen inte svarar ens när de blir tillfrågade. Personalen ignorerar oss ungdomar. Att prata med personalen ger inte resultat och slutligen ger man upp och orkar inte prata med personalen mer om det man vill.

Barnens interaktioner med socialtjänsten handlar ofta om att påpeka och försöka komma till rätta med problem som uppstår i boendet och med gode män. Klart är det dock att boendets kvalitet och boendepersonalens bemötande framkallar mest missnöje. Missnöjet väcker också en beslutsamhet till att vilja förändra det. Det kan vara lätt att ge upp, men det finns exempel i materialet då barns missnöje med boendet går vidare för att få till stånd en förändring.

Jamal: När jag blev placerad hos en afghansk familj och efter en vecka blev det diskussioner och tjafs mellan mig och familjen. Jag lämnade familjen, huset och gick. Flera gånger har jag pratat med min socialsekreterare och jag sa att jag inte ville bo där, men du vill att jag ska bo där. Jag vill bo där jag vill. De andra barnen hade inte sådana problem med sina socialsekreterare. Men min socialsekreterare hade mycket problem. Han ville placera mig där han valde och ville. Jag konfronterade

Socialvetenskaplig tidskrift 2018:1

min socialsekreterare och sa att jag ville prata med socialchefen om detta. Han sa okej, inget problem. Efter att jag pratade med socialchefen bestämde de att jag kunde flytta till det boende som jag nu bor i. Det som jag ville kunde jag uppnå till slut. Men jag tänker att en del av socialsekreterarna arbetar godtyckligt. De tänker inte på barnen. Var vill barnen vara? Vad vill barnen göra? Vad vill barnen inte göra? Man måste kunna sätta stopp för socialsekreterarna när de blir godtyckliga!

Även Mehdi tog saken i egna händer efter upprepade misslyckade försök att få boendepersonal att boka läkartid och tid hos psykolog och vände sig till sin socialsekreterare för att få hjälp.

Mehdi: Jag har till och med bokat tid med min socialsekreterare för att prata om personalen. Eftersom jag vill byta mitt boende. Nu väntar jag på det. Fram till nyss har det inte gått att byta boende. När jag pratade med socialsekreteraren, sa han bara att "Vi förstår dig". Personalen på boendet har inte ens bokat tid för mig hos läkare eller psykolog.

Intervjuaren: Vad sa socialen när du berättade om dina bekymmer på boendet?

Mehdi: Socialtjänsten kunde endast säga åt dem att boka läkartid till mig. Genom order från socialen så blir de tvungna att boka läkartid. Eftersom det är rörigt här. Om jag säger något eller begär hjälp, struntar de i mig. De sätter sig över mig och bryr sig inte om mig. De ser på oss som små barn. Kanske är jag liten kroppsligt men jag har vuxenbeteende. Jag kan förstå hur personalen tänker. Jag pratade med socialen men de kunde endast säga till personalen att boka läkartid åt mig.

Det som framgår av avsnittet är att ungdomarnas interaktioner med socialtjänsten i mångt och mycket åskådliggör deras utsatthet och sårbarhet i situationen på boendet och negativa interaktioner med boendepersonal. Även om personal på ett boende per definition och genom sitt uppdrag är en betydelsefull formellt skyddande faktor, kan negativa dagliga relationer, attityder, kommunikationsmönster och konflikter mellan personalen och barnen i stor utsträckning urholka barnens känsla av trygghet. Positiva relationer är alltså en grundförutsättning för att en kontext, som i sig kan vara utformad på ett genomtänkt sätt och med tillräckliga resurser, i sina praktiska konsekvenser verkligen är skyddande. Om interaktionen är negativ tenderar de två strategierna, att agera oberoende och att misstro omgivningen, att förstärkas (se även Ni Raghallaigh & Gilligan, 2010). Det leder till en ökad risk för konflikter med kontexternas aktörer. Barnen berättar att deras motstånd och agerande tenderar att kategoriseras och stämpas som bråkigt av tjänstemännen. Barnen kan få höra att de inte hade

Farhad Jahanmahan & Nihad Bunar

behövt komma till Sverige och att de borde vara tacksamma. Socialsekreterarna och boendepersonalen verkar inte riktigt förstå källan till motståndet, något som vidare leder till en olycklig reproduktion av negativa interaktionseffekter. Barnens oro, stress, språkförbistringar och den specifika institutionella miljö som HVB-hem utgör, kan förstärka de negativa effekterna.

Interaktioner med god man

Ensamkommande barn på flykt har rätt till god man som utses av socialtjänsten i kommunen där barnet är placerat. Överförmyndaren i kommunen är ansvarig för utbildning och samordning av gode mäns verksamhet, oavsett om det handlar om ensamkommande barn på flykt eller om andra personer, till exempel gamla eller personer med mentala funktionshinder (Karsbo, 2012). Gode män får en symbolisk ekonomisk ersättning för sitt uppdrag, mer tänkt att underlätta olika aktiviteter som biobesök än som egentlig lön. Att vara god man i Sverige är en frivillig social insats. Det finns få vetenskapliga studier, internationellt och i Sverige (se Bean et al., 2006; Stretmo & Melander, 2013), om hur god man fungerar för ensamkommande barn på flykt.

De ensamkommande pojkarna i denna studie har visserligen något blandade erfarenheter, men de flesta säger sig vara nöjda med sina gode män. Det som framträder som en grundförutsättning för att denna kontexts skyddande potential fullt ut ska aktiveras är att god man tillsätts ganska snabbt och att den inledande kontakten präglas av förtroende. Det kan leda till en fortsatt positiv relation och positiva interaktionseffekter.

Ahmed: Vad gäller god man så hade jag väldig tur. När jag kom till Sverige, blev jag placerad på transitboende, cirka två veckor efter det fick jag god man. Det var jättebra eftersom han tog hand om min ekonomi och annat som jag inte fick göra som barn. Eftersom jag var minderårig och god man måste gå in i stället för mig och göra det. Jag fick snabbt en god man. De sa till mig att jag hade jättetur eftersom jag snabbt fick god man. Jag hade bra kontakt med min gode man.

Rahim: Han [god man] sa att om jag kan så ska jag hjälpa dig att få kontakt med din familj. Lära och veta bättre om Sverige, eller för att få uppehållstillstånd. Men han sa att det är inte vi som avgör, jag hjälper dig bara. På detta sätt blev jag hoppfull också. Han var bra. Min kontakt med min gode man började från transitboendet och har fortsatt.

Socialvetenskaplig tidskrift 2018:1

I berättelserna framträder en gemensam nämnare i frågan om gode män och det är deras tidsbrist. Något som barnen anser påverkar deras vardag.

Mehran: Jag har bra kontakt med min gode man. Men när jag tänker tillbaka så ibland hade hon inte tid för att träffa mig eftersom hon hade flera andra barn som god man, samtidigt har hon egen familj också. Ibland behövde jag akut hjälp när jag hade vissa problem och jag lämnade meddelande på hennes telefon men det tog lång tid innan hon ringde tillbaka till mig. Men generellt är jag nöjd med min gode man. Hon är en bra person.

Intervjuare: Vet du hur många barn hon hade som god man?

Mehran: Hon sa aldrig hur många barn hon hade. Men hon sa ofta att hon hade många barn som också har problem och behöver stöd. Jag vet att hon var god man till flera barn. Jag vet inte, det kan vara tio till tretton barn eller ännu mera. Jag vet inte om hon hinner ta hand om alla dessa barn eller inte. Jag menar inte att hon inte har gjort det hon skulle göra för mig. Men ibland har jag varit i behov av att få snabbt svar av henne vilket jag inte fick.

Barnens förväntningar på god man är att denne, vid sidan om tillräckligt med tid, bör ha goda kunskaper i svenska språket, om det svenska samhället och om asylprocessen. Samma kunskaper och färdigheter efterfrågas också av överförmyndaren för att över huvud taget kunna anlita någon som god man (SKL, 2014). Men för de berörda barnen handlar det om att värna om sina intressen och framför allt när de inser att kontrollen över god man i det närmaste kan vara obefintlig (jfr Karsbo, 2012; Eriksson et al., 2013; Backlund et al., 2014). För att förtydliga, handlar den grundläggande kritiken inte om att vissa gode män gör fler saker med sina barn som att gå på bio, gå på restaurang, köpa kläder och presenter. Denna kritik förekommer, men oftare handlar det om att kunskaper i svenska och om asylprocessen saknas eller att gode mannen inte verkar ha tid. Det påverkar barnens trygghet negativt och tankar väcks till liv om att deras chanser att få det åtråvärda uppehållstillståndet minskar. Strategierna att agera oberoende och genom motstånd förstärks då. Motståndet riktas mot den individ som är god man eftersom hon eller han inte upplevs utföra sitt uppdrag ordentligt. Det oberoende agerandet uttrycks genom att barnen använder sig av institutionella resurser för att slå larm och få till stånd byte av god man.

Mehdi: I början hade jag en god man som var från Asien. Jag vill inte nämna vilket land han kom ifrån. Jag var mycket missnöjd med honom. Jag träffade min gode man första dagen jag kom till boendet. Därefter försvann han. Jag har försökt ringa

Farhad Jahanmahan & Nihad Bunar

honom och boka en träff med honom eftersom han är min förmyndare. Jag ville diskutera mina problem och bekymmer på boendet. Jag ville att han skulle veta om mina problem och försöka hjälpa mig så gott han kunde. Men han ville inte ens träffa mig. Min gode man var inte heller på mötet när jag i cirka fyra timmar blev intervjuad på Migrationsverket. Jag var så missnöjd med honom. Min advokat kunde hjälpa mig att prata med Migrationsverket om att jag ville byta min gode man. Eftersom han inte ens närvarade när jag hade intervju med Migrationsverket. Jag kämpade själv för att kunna byta min gode man. Men nu har jag en jättebra god man. Han hjälper mig med mina lagliga rättigheter och verkligen, han är min företrädare. Jag är mycket nöjd med honom.

Röster som har framträtt i avsnittet vittnar om att interaktioner mellan ensamkommande barn på flykt och god man, som en av de viktigaste formellt skyddande kontexterna, får positiva utfall när gode män har tid, visar engagemang, har kunskaper i svenska språket och om det svenska samhället och om det finns effektiv kontroll över hur de utför sina uppdrag. Om någon eller några av faktorerna uteblir, då upplever barnen inte att god man kan agera stödjande. Följaktligen börjar de förhandla, först med gode mannen om vissa aspekter av dennes agerande skulle kunna förändras. Om den direkta förhandlingen inte ger utdelning (det gör den sällan) då klagar barnen och ställer krav på ny god man hos alla andra institutionella kontexter de kommer i kontakt med i hopp om att någon ska initiera processen som leder till ny god man och att kontextens skyddande potential återställs. Åtminstone i den form som barnen uppfattar som tillfredsställande. Det vittnar om ensamkommande barns aktörskap, men samtidigt är de sårbara och utsatta för omgivningens godtycke. Ibland måste de till exempel förlita sig till enskilda individers engagemang (en advokat som bryr sig om hur god man fungerar även om det inte ingår i hans eller hennes uppgifter) för att motståndet och agerandet ska få önskade utfall.

Diskussion

Ensamkommande barn på flykt och deras upplevelser av interaktioner med de formellt skyddande kontexterna, socialtjänst och god man, har stått i fokus för studien. Interaktioner i sammanhang som är präglade av asymmetriska maktförhållanden, sårbarhet och resiliens, som en uppsättning subjektivt upplevda och utifrån tillskrivna dispositioner som definierar barnens position i interaktionerna, har använts som konceptuellt ramverk. De formellt skyddande kontexterna fungerar stödjande så länge barnen upplever att kontexternas aktörer inte bara utför sina uppdrag enligt regelverken, utan framför allt om de också engagerar sig i barnens vardagsliv och i det som är det allra viktigaste: att få permanent uppehållstillstånd. En sådan interaktion främjar

Socialvetenskaplig tidskrift 2018:1

resiliensen och barnens möjligheter att hantera sin sårbarhet. Som Eide och Hjern (2013) uttrycker det kan positiva relationer tillhandahålla ett ramverk och struktur i barnens vardagsliv och bidra till starka och tillitsfulla relationer mellan barn på flykt och vuxna. Just detta är ensamkommande barn på flykt i stort behov av, inte minst mot bakgrund av splittrade familjer och tidigare erfarenheter av vuxna som både exploaterat och trakasserat dem (Ayotte, 2000). Intressant nog verkar kontexternas engagemang i huvudsak finnas där när barnen uppenbart drabbas av fysisk ohälsa, som till exempel Farman som behövde ögonoperation, eller när motståndet genom öppen konfrontation hotar den institutionella ordningen. Brister i boendemiljöer och barnens stress, oro och till och med självmordstankar verkar snarare vara en del av "normaltillståndet" än en signal om att ingripande och förändring måste till.

Barnen vittnar om att deras handlingsstrategier mot de formellt skyddande kontexterna rör sig på en skala från att försöka påverka genom att anpassa sig till att utöva reellt motstånd (se även Åkerlund, 2016). Om de upplever sig vara utsatta för boendepersonalens och gode mäns godtycke försöker de påtala bristerna och förhandla för att få till stånd en förändring. Oftast fungerar det inte. Barnen känner sig ignorerade och förminskade, med stor besvikelse som följd. Nästa steg är att vända sig till socialtjänsten, den tyngsta formellt skyddande kontexten för att söka en "allierad" mot boendepersonal och gode män. Här upplever barnen att de får formellt stöd, vuxna som artigt lyssnar, ställer frågor och lovar att "se till saken". Men sällan leder det till konkreta förbättringar. Denna interaktion fördjupar i stället sårbarheten och utsatt-heten eftersom de försiktigt tillitsfulla relationer som börjat byggas upp snabbt rase-ras. Misstro och motstånd riskerar att dominera den resiliens som växer fram under asylprocessen. Varje gång resiliens genom opponering, motstånd och "bråk" aktive-ras bidrar det till ökad stress och oro hos barnen. Det riskerar även att bidra till att de vuxna aktörerna tillskriver barnen stigmatiserande egenskaper som bråkiga och krävande.

De ensamkommande barnens resiliens och sårbarhet skapas och omskapas i samspel med det omgivande samhällets förutsättningar och respons på barnens förväntningar. För att understryka, de intervjuade barnen opponerar sig inte mot vad de olika kontexterna kräver av dem, utan hur kontexternas vuxna aktörer bedöms utföra sina uppdrag samt hur de bemöter barnen. Det som krävs för att befrämja resiliensen, som också innehåller en positiv syn på framtiden, samt anpassning genom lärande, tilltro till de formellt skyddande faktorerna och därmed en känsla av sammanhang (Ni Raghallaigh & Gilligan, 2010; Antonovsky, 1987; Pastoor, 2015) är att socialsekreterare, boendepersonal och gode män bygger tillitsfulla relationer med ensamkommande barn på flykt som går ut på att bekräfta, stärka, stödja och engagera sig i barnens liv (Eide & Hjern, 2013; Oppedal & Thormod, 2015; se även Lund 2015; 2016).

Farhad Jahanmahan & Nihad Bunar

Referenser

- Ahearn, F.L. (red.) (2000) *Psychosocial wellness of refugees: Issues in qualitative and quantitative research. Studies in forced migration*. Oxford: Berghahn Books.
- Antonovsky, A. (1987) *Unraveling the mystery of health: How people manage stress and stay well*. San Francisco: Jossey-Bass Publishers.
- Ayotte, W. (2000) *Separated children coming to western Europe: Why they travel and how they arrive*. London: Save the Children, UK.
- Backlund, Å., Eriksson, R., von Greiff, K. & Åkerlund, E.-M. (2014) *Socialtjänstens arbete med ensamkommande barn och ungdomar – erfarenheter från Stockholms län*. Stockholm: FoU Nordost, FoU Nordväst och FoU Södertörn.
- Bean, T., Mooijart, A., Eurelinges-Bontekoe, E. & Spinhoven, P. (2006) Validation of the child behavior checklist for guardians of unaccompanied refugee minors. *Children and Youth Services Review*, 28(8): 867–887.
- Becker, H. (1998) *Tricks of the trade*. Chicago: Chicago University Press.
- Brenner, M.E. & Kia-Keating, M. (2016) Psychosocial and academic adjustment among resettled refugee youth. *Annual Review of Comparative and International Education*, 30: 221–249.
- Bouakaz, L. & Bunar, N. (2015) Diagnos: Nyanländ. I: N. Bunar (red.) *Nyanlända och lärande: Mottagande och inkludering*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Bourdieu, P. et al. (1999) *The weight of the world*. Cambridge: Polity Press.
- Bunar, N. (red.) (2015) *Nyanlända och lärande: Mottagande och inkludering*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Carswell, K., Blackburn, P. & Barker, C. (2011) The relationship between trauma, postmigration problems and the psychological well-being of refugees and asylum seekers. *International Journal of Social Psychiatry*, 57(2): 107–119.
- Chase, E., Knight, A. & Statham, J. (2008) *The emotional well-being of young people seeking asylum in the UK*. London: British Association for Adoption and Fostering.
- Davies, C.A. (2008) *Reflexive ethnography*. London: Routledge.
- Denzin, N.K. (1989) *Interpretative biography: Qualitative research methods*. Newbury Park: Sage.
- Eide, K. & Hjern, A. (2013) Unaccompanied refugee children: Vulnerability and agency. *Acta Paediatrica*, 102(7): 666–668.
- Eriksson, M., Ghazinour, M., Hanberger, A., Isaksson, J. & Wimelius, M. (2013) *Utvärdering av insatser för ensamkommande flyktingungdomar i Umeå*. Umeå: Umeå universitet.
- Eurostat (2017) News release: Asylum applicants considered to be unaccompanied minors. 63 300 unaccompanied minors among asylum seekers registered in the EU in 2016. Over half are Afghans or Syrians. 80/2017 – 11 maj 2017.
- Fazel, M. & Stein, A. (2001) The mental health of refugee children. *Archives of Disease in childhood*, 87(5): 366–370.
- Goodman, J. H. (2005) Coping with trauma and hardship among unaccompanied refugee youths from Sudan. *Qualitative Research*, 14(9): 1177–1196.
- Goodson, I. F. & Numan, U. (2003) *Livshistoria och professionsutveckling*. Lund: Studentlitteratur.
- Hedlund, D. (2016) *Drawing the limits*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Hessle, M. (2009) *Ensamkommande men inte ensamma*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Hodes, M., Jagdev, D., Chandra, N. & Cunniff, A. (2008) Risk and resilience for psychological distress amongst unaccompanied asylum seeking adolescents. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 49(7): 723–732.

Socialvetenskaplig tidskrift 2018:1

- Hopkins, P. E., & Hill, M. (2008) Pre-flight experiences and migration stories: The accounts of unaccompanied asylum-seeking children. *Childrens Geographies*, 6(3): 257–268.
- Karsbo, A. (2012) *Bemötande av ensamkommande flyktingbarn i Gävleborgs län*. FoU-rapport 2012:5. Gävle.
- Kohli, R. (2007) *Social work with unaccompanied children*. New York: Palgrave Macmillan.
- Lund, A. (2015) At a close distance: Dropouts, teachers, and joking relationships. *American Journal of Cultural Sociology*, 3(2): 280–308.
- Lund, A. (2016) "När allt annat misslyckats". I: A. Lund & S. Lund (red.) *Skolframgång i det mångkulturella samhället*. Lund: Studentlitteratur.
- Lundberg, A. & Dahlquist, L. (2012) Unaccompanied children seeking asylum in Sweden: Living conditions from a child-centred perspective. *Refugee Survey Quarterly*, 31(2): 54–75.
- Masten, A. S. (2014) Global perspectives on resilience in children and youth. *Child Development*, 85(1): 6–20.
- Ni Raghallaigh, M. & Gilligan, R. (2010) Active survival in the lives of unaccompanied minors: Coping strategies, resilience, and the relevance of religion. *Child and Family Social Work*, 15(2): 226–237.
- Nilsson Folke, J. & Bunar, N. (2016) Educational responses to newly arrived students in Sweden: Understanding the structure and influence of post-migration ecology. *Scandinavian Journal of Educational Research*, 60(4): 399–416.
- Oppedal, B. & Thormod, I. (2015) The role of social support in the acculturation and mental health of unaccompanied minor asylum seekers. *Scandinavian Journal of Psychology*, 56(2): 203–211.
- Pastoor, de Wal L. (2015) The mediational role of schools in supporting psychosocial transitions among unaccompanied young refugees upon resettlement in Norway. *International Journal of Educational Development*, 41: 245–254.
- Prop. 2005/06:46. *Mottagande av ensamkommande barn*. Stockholm: Sveriges riksdag.
- Rasanayagam, A. (2003) *Afghanistan: A modern history*. New York: I. B. Tauris & Co Ltd.
- Regeringen (2017) *Sveriges migrations- och asylpolitik*. Stockholm: Regeringskansliet, Justitiedepartementet.
- Riessman, C. K. (2008) *Narrative methods for the human sciences*. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Rutter, M. (1987) Psychosocial resilience and protective factors. *American Journal of Orthopsychiatry*, 57(3): 316–331.
- Rutter, M. (2000) Resilience reconsidered: Conceptual considerations, empirical findings, and policy implication. I: J. P. Shonkoff & S. J. Meisels (red.) *Handbook of early childhood intervention*. Cambridge: Cambridge University Press, 651–683.
- SKL, Sveriges Kommuner och Landsting (2014) *Röster från ensamkommande barn*. Stockholm: SKL.
- Skolverket (2016) *Språkintröduktion*. Rapport 436. Stockholm: Skolverket.
- Socialstyrelsen (2017) *Många kommuner känner till självmordsplaner bland ensamkommande*. [<http://www.socialstyrelsen.se/nyheter/2017>].
- SOU 2017:54. *Fler nyanlända elever ska uppnå behörighet till gymnasiet*. Stockholm: Regeringskansliet.
- Stretmo, L. (2014) *Governing the unaccompanied child: Media, policy and practice*. Göteborg: Göteborgs universitet.
- Stretmo, L. & Melander, C. (2013) *Får jag vara med? Erfarenheter från ensamkommande barn och ungdomar i Göteborgsregionen och arbetet med denna grupp*. Göteborg: FoU i Väst.
- Söderqvist, Å. (2017) *The (re)construction of home: Unaccompanied children's and youth's transition out of care*. Jönköping: Jönköpings universitet.

Farhad Jahanmahan & Nihad Bunar

- Thomas, S., Thomas, S., Nafees, B. & Bhugra, D. (2004) "I was running away from death": The pre-flight experiences of unaccompanied asylum seeking children in the UK. *Child: Care, Health and Development*, 30(2): 113–122.
- O'Toole Thommessen, S.A., Corcoran, P. & Todd, B. (2015) Experiences of arriving to Sweden as an unaccompanied asylum-seeking minor from Afghanistan. *Psychology of Violence*, 5(4): 374–383.
- Trondman, M. (1993) *Bilden av en klassresa: Sexton arbetarklassbarn på väg till och i högskolan*. Stockholm: Carlsson.
- Ungar, M. (2008) Resilience across cultures. *British Journal of Social Work*, 38(2): 218–235.
- Ungar, M. (2011) The social ecology of resilience: Addressing contextual and cultural ambiguity of a nascent construct. *American Journal of Orthopsychiatry*, 81(1): 1–17.
- Wernesjö, U. (2014). *Conditional belonging: Listening to unaccompanied young refugees' voices*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Wigg, U. (2008) *Bryta upp och börja om: Berättelser om flyktingskap, skolgång och identitet*. Linköping: Linköpings universitet.
- Willis, P. & Trondman, M. (2000) Manifesto for Ethnography. *Ethnography*, 1(1): 5–16.
- Åkerlund, E.-M. (2016) *Liv i kollektiv: Vardagsliv bland ensamkommande ungdomar på institution*. Linköping: Linköpings universitet.

Huvudansökan, kandidatprogrammet i samhällsvetenskaper, sökmålet socialt arbete

Modellsvar till det första skedets prov 2.6.2020

Det skriftliga urvalsprovet består av två (2) delar. Båda delarna ska besvaras. DEL 1 kan ge högst 10 poäng. Del 2 kan ge högst 20 poäng. Maximala poäng i det skriftliga urvalsprovet är 30.

Under DEL 1 ska du svara **både på Fråga 1a och Fråga 1b**. Under DEL 2 ska **alla delfrågor besvaras**.

Du har totalt 3 timmar tid att skriva provet. Tanken är att DEL 1 skall ta max. 1 timme och DEL 2 max. 2 timmar i anspråk. För frågorna i DEL 1 anges önskad längd på essäsvaren. Ett längre svar drar **inte** ned poängen. Önskad längd anges för att hjälpa dig fördela tiden mellan de olika uppgifterna.

DEL 1 (Totalt högst 10 poäng)

Fråga 1a

Skriv ett essäsvare med högst 1 sida text, font Times New Roman, fontstorlek 12, radavstånd 1,5.

Svara utifrån artikeln *"Gränssytor under förhandling – om socialtjänstens ansvar för stöd till kvinnor som utsatts för våld i nära relationer"* av Veronica Ekström (publicerad i Socialvetenskaplig tidskrift 3-4/2018, s.269-286).

Redogör kortfattat för de tre olika nivåerna av stöd till kvinnor som utsatts för våld som går att identifiera på basis av resultaten i artikeln. Redogör även för hur kommunnivån enligt studien inverkar på stödet som kvinnorna kan få. (5 p)

Modellsvar:

Socialtjänstens stöd till kvinnor som utsatts för våld kan enligt resultaten i artikeln delas in i tre nivåer. Första nivån, *nivå 1 – skydd, ekonomi och samtal* identifieras som en kärna som beskriver socialtjänstens uppgift. Här ingår skyddat boende (och i viss mån andra

kortsiktiga bostadslösningar), ekonomiskt bistånd och enklare stödsamtal. (1 p) Som *nivå 2 – mer kvalificerat och omfattande stöd* konstrueras uppgifter som handlar om mer kvalificerat samtalsstöd, praktiskt stöd samt risk- och farlighetsbedömningar. Dessa ingår i vissa kommuner i det som socialarbetarna definierar som socialtjänstens uppgift. (1 p) På *nivå 3 – bostäder, stöd i rättsprocess, identifiera våld och förebyggande arbete* finns uppgifter som socialarbetare definierar som socialtjänstens uppgifter men som endast få kommuner och socialarbetare sysslar med. (1 p)

Det är stor variation mellan kommunerna i studien när det gäller vilken form av samtal (stödsamtal, behandling) som våldsutsatta kvinnor erbjuds. *Olika organisationsformer och specialisering påverkar det stöd som socialtjänsten erbjuder våldsutsatta kvinnor. Speciellt i sådana kommuner som har specialiserade enheter för stöd till våldsutsatta kvinnor, finns tillgång till mer kvalificerat samtalsstöd* (terapeuter, kuratorer eller annan personal). I andra kommuner finns inga sådana tjänster alls och då erbjuds endast det som den myndighetsutövande socialarbetaren kan ge inom ramen för sitt arbete. (1 p)

Socialarbetare använder sitt handlingsutrymme för att dra gränser för sitt arbete i förhållande till de hjälpsökande kvinnorna (vem som beviljas hjälpen) och i förhållande till övriga myndigheter (vad som hör/inte hör till socialarbetarens arbete och kompetens). Socialarbetaren som gatubyråkrat på kommunnivå inverkar således också på stödet som kvinnorna kan få. (1 p)

Fråga 1b

Skriv ett essäsvår med högst 1 sida text, font Times New Roman, fontstorlek 12, radavstånd 1,5.

Svara utifrån artikeln *"Föräldrar med missbruksproblem – möten mellan barnens och föräldrarnas perspektiv"* av Elisabet Näsman & Karin Alexanderson (publicerad i Socialmedicinsk tidskrift 4/2017, s.447-456).

Socialarbetare hör till de professionella som i sitt arbete möter föräldrar med missbruksproblematik. I artikeln diskuteras missbruksproblematiken ur barns och föräldrars perspektiv. Redogör för skillnaderna i de intervjuade barnens och föräldrarnas perspektiv på missbrukets påverkan på barnen, och för hur författaren tolkar dem. (5 p)

Modellsvar: Bilden av *likheter och skillnader mellan föräldrars och barns perspektiv kan variera mellan familjerna*. Samtidigt finns vissa tendenser. *I barnens berättelser tas mer avvikande och stigmatiserande beteenden under berusningen upp och de berättar om mer allvarliga följder och mer dramatiska händelser. Aspekter av missbrukets påverkan på barnen som behandlas är negativa känslor, att överta föräldraansvar (så kallad föräldrafiering, enligt Haugland 2006), skolproblem och hälsoproblem.* (2 p)

Författarna anger *tre sätt att tolka resultaten*. Främst tolkas skillnaden mellan föräldrars och barns perspektiv handla om *föräldrars intryckskontroll genom en mer positiv självpresentation*. Författarna antar att det kan finnas ett motstånd att berätta om både *pinsamma och plågsamma minnen*. Barnpositionen ger ett annat perspektiv och man kan tänka sig att barnen inte har samma anledning att neka eller förminska den negativa påverkan som föräldrarnas missbruk haft. *För barnens självrepresentation kan det vara viktigt att berätta om sitt aktörskap och sin egen förmåga*. En annan tolkning är att *föräldrars och barns avvägningar av vad som är viktigt att förmedla skiljer*. Vuxna talar i mera övergripande termer medan barnen ger mer precisa beskrivningar och nämner specifika händelser. En tredje förklaring kan vara att *föräldern på grund av missbruket inte minns det barnet berättar om*. Oberoende av vad skillnaderna beror på är det enligt forskarna viktigt att professionella ska upptäcka och utreda barns behov och utveckla sitt bemötande av föräldrar och barn. (3 p)

DEL 2. (totalt högst 20 poäng)

Läs igenom den bifogade artikeln *"Ensamkommande barn på flykt - berättelser om flyktingskap, interaktioner och resiliens"* av Farhad Jahanmahan och Nihad Bunar (publicerad i Socialvetenskaplig tidskrift 1/2018, s.47-65).

Besvara sedan **alla fem** delfrågor (a-e)

- a) Redogör för vilka aspekter av resiliens som Jahanmahan och Bunar lyfter fram som centrala för barnen under asyltiden. (4 p)
- b) Identifiera tre olika utmaningar som i artikeln sägs öka sårbarheten hos barnen. (3 p)

- c) Artikeln behandlar ensamkommande barns erfarenheter av interaktioner med socialtjänst och god man. Vilka positiva aspekter och vilka brister framkommer gällande dessa interaktioner? (6 p)
- d) Diskutera betydelsen av tillitsfulla relationer mellan barn på flykt och vuxna. (4 p)
- e) Vilka tankar väcker artikeln hos dig? Basera ditt svar på aktuell samhällsdiskussion om flyktingbarn och på egna reflektioner. (3 p)

Modellsvar:

a) Aspekter av resiliens som författarna av artikeln lyfter fram som centrala för barnen under asyltiden är för det första, att *dessa barn utvecklar resiliens för att handskas med påfrestningar under flykten och i asyllandet*. Med resiliens avses *motståndskraft baserad på en uppsättning strategier för att handskas med påfrestningar*. Det handlar om *ett slags aktörskap, att barnen agerar för att överleva i stället för att enbart passivt gå sitt öde tillmötes* ("Active survivors rather than passive victims."). (1 p) För det andra lyfter författarna fram att barnens *resiliens kan utmana maktbalansen i mötet med professionella och myndigheter och därmed bilden av den ensamkommande som offer*. Resiliensen kan tillföra ett dynamiskt element till relationen mellan ensamkommande barn på flykt och de formellt skyddande kontexterna (som professionella och myndigheter). (1 p) I resiliens ingår sådana *individuella faktorer som vilja, motivation och medvetenhet* som psykologiska studier har visat vara skyddsfaktorer vid traumatiska upplevelser. Under de senaste decennierna har *kontextuella faktorer* alltmer inkluderats i analyserna. Därmed betraktas även individuella psykologiska faktorer som en produkt av erfarenheter och interaktioner mellan individ och kontext. *Svårigheter som barn tar sig igenom utvecklar motståndskraft*. (1 p) Processer, vändpunkter, interaktioner och erfarenheter av stress är viktiga faktorer för att förstå hur individer handskas med nya traumatiska upplevelser eller i fallet med ensamkommande barn på flykt med anpassning till det nya landet. *De ensamkommande barnens resiliens och sårbarhet skapas och omskapas i samspel med omgivningen och genom respons på barnens förväntningar*. För att *befrämja resiliensen och en positiv syn på framtiden krävs att socialarbetare, boendepersonal och gode män bygger tillitsfulla relationer* genom att bekräfta, stärka, stödja och engagera sig i barnens liv. (1 p)

(Totalt max. 4 p för denna deluppgift.)

b) En första aspekt som författarna lyfter fram är de femton intervjuade barnens uppväxt i ett land i inbördeskrig och med militära interventioner där den utvidgade familjens betydelse som garant för individers existens och överlevnad är avgörande. Deras fäder

(och ofta även äldre bröder) har dödats eller försvunnit varmed barndomen tagit slut och en påföljande "process som så småningom tog dem till Sverige startade". I berättelserna framträder såväl traumatiska händelser som behovet att upprätthålla känslan av kontroll. (1 p)

En annan tydligt framkommande utmaning som sägs öka sårbarheten är ovissheten under väntetiden. Den inledande tiden i Sverige präglades för de intervjuade barnen av väntan på uppehållstillstånd samt av att hantera relationer med de olika professionella och myndigheter (de formellt skyddande kontexternas representanter). Väntetiden karaktäriserades enligt barnen av stress, oro och ångslan. Att vara på väg till ett bättre liv har ersatts av oviss väntan. (1 p)

Självmodsrisker bland de här barnen hänger ihop med rädsla för utvisning. Upphållstillstånd handlar inte bara om förväntningar om definitiva förändringar i barnens liv utan också om förväntningar de haft med sig sedan början: om att ekonomiskt kunna bistå familjemedlemmar eller om förhoppningar om återförening i Sverige. (1 p)

Författarna påpekar att *steget från skydd till kontroll och fördjupad utsatthet är kort* och de vill med sin artikel synliggöra och analysera de dubbla rollerna. Ensamkommande barn på flykt har täta kontakter med de formellt skyddande kontexterna och interaktionerna äger rum i ett sammanhang av asymmetriska maktförhållanden.

(Totalt max. 3 p för denna deluppgift.)

c) Ensamkommande barns erfarenheter av interaktioner med socialtjänst är blandade. Positiva aspekter som framkommer när det gäller interaktioner med socialtjänsten är att några upplever *relationen som positiv, att barnens utsatthet erkänns och resurser används på ett stödjande sätt.* (1 p) Samtal och konkret hjälp präglar interaktionerna från socialtjänstens sida och från barnens sida är anpassning inledningsvis den utmärkande interaktionsstrategin. (1 p)

Brister som framkommer gällande ensamkommande barns erfarenheter av interaktioner med socialtjänst: *Några barn uttrycker att socialarbetarna inte bryr sig om deras problem.* Detta märks speciellt i relationer med andra aktörer (i artikeln: formellt skyddande kontexter) som boendepersonal och gode män. Inget tyder på att socialtjänsten i dessa fall skulle uppmuntra och stöda barnens aktörskap (att ta egna initiativ, slå larm om något inte fungerar på boendet eller om barnen ytterst sällan träffar gode män). (1 p) De unga

upplever i stället att socialtjänsten motarbetar deras kritik eller alternativt att frågor ställs och information samlas in om missförhållanden utan att någon förändring sker. Som en följd av detta börjar barnen (själva) förhandla om sitt utrymme för påverkan. (1 p)

Det är boendets kvalitet och boendepersonalens bemötande som framkallar mest missnöje och missnöjet väcker en beslutsamhet till att vilja förändra det. Det finns exempel då barns missnöje med boendet går vidare för att få till stånd en förändring. Socialarbetare och boendepersonal verkar inte förstå källan till motståndet vilket leder till en reproduktion av negativa interaktionseffekter som kan förstärkas av barnens oro, stress, språkföribistringar och den specifika, institutionella miljö som HVB-hem (hem för vård och behandling, motsv. barnhem) utgör.

Att vara god man i Sverige är en frivillig social insats. De ensamkommande pojkarna i studien har något blandade erfarenheter, men de flesta är nöjda med sina gode män. Positiva aspekter som framkommer gällande ensamkommande barns erfarenheter av interaktioner med god man är när gode män har tid, visar engagemang, har goda kunskaper i svenska språket, om det svenska samhället och om asylprocessen. För de berörda barnen handlar det om att värna om sina intressen. Därför väntar de sig också effektiv kontroll av hur gode män utför sina uppdrag. (1 p)

Brister gällande ensamkommande barns erfarenheter av interaktioner med god man framkommer också. Barnen ger kritik om kunskaper i svenska är bristande och om kunskaper om asylprocessen saknas. Barnen anser att gode män har tidsbrist och det påverkar barnens vardag. Barnens trygghet påverkas negativt och misstron mot de egna chanserna att få uppehållstillstånd ökar. Oberoende och motstånd förstärks. (1 p)

(Totalt max. 6 p för denna deluppgift.)

d) Tillitsfulla relationer mellan barn på flykt och vuxna kan enligt artikeln ha en stor betydelse för dessa barn. Tidigare forskning visar *vikten av att ensamkommande barn på flykt har tillitsfulla relationer med vuxna de kommer i kontakt med för att kunna hantera känslan av maktlöshet*. Vidare har forskningen uppmärksammat betydelsen av positiva interaktioner mellan barn och de formellt skyddande kontexterna för att befrämja barnens resiliens. (1 p)

Ansvaret för ensamkommande barns välfärd och rättigheter har delegerats till en rad olika myndigheter, med socialtjänsten i spetsen. Migrationsverket, juridiskt biträde, god man,

personal på de olika boendetyper där barnen befinner sig tills de fyllt 18 och skolpersonal utgör alla en del av det omgivande institutionella nätverket. *För att de formellt skyddande kontexterna skall fungera på bästa sätt behöver positiva relationer mellan vuxna och barn inom den aktuella kontexten ha skapats.* Utgångspunkten för studien är att *positiva interaktioner mellan barn och institutionella aktörer befrämjar resiliensen och anpassningens långsiktiga utfall* (2 p).

Negativa interaktioner kan däremot fördjupa barnens sårbarhet, eftersom de tillitsfulla relationer som sakta byggts upp t.ex. mellan socialmyndigheter och barnen, snabbt kan raderas om barnen upplever att deras problem inte tas på allvar. Barnens resiliens kan börja präglas av misstro och motstånd (1 p).

(Totalt max. 4 p för denna deluppgift.)

e) Egna tankar kring aktuella diskussioner om artikeltemat ger poäng (1-2 p) och om skribenten i sitt svar kopplar ihop resonemang ur artikeln med sina egna erfarenheter eller aktuell samhällsdebatt kan detta ge ytterligare poäng (1-2 p).

(Totalt max. 3 p för denna deluppgift.)